

lektive bibliografier, hvor hovedvægten bevidst er lagt på den seneste litteratur om emnet. Både i tekst og apparat lever det foreliggende bind således på udmærket vis op til værket intention om at være en »Handbuch der europäischen Geschichte«.

Ole Feldbæk

J.-P. Gutton: *La société et les pauvres en Europe (XVIe–XVIIIe siècle)*. Collection SUP: l'histoire, section dir. par R. Mousnier, 18. Presses universitaires de France, Paris, 1974. 207 s.

Trods sit populære anlæg giver forf. en forbilledligt klar og velskrevet analyse (snarere end oversigt) over et vigtigt og forsømt emne. Fattigbegrebet afgrænses efter samtidens egne normer til mennesker, som kun havde deres hænder til at skaffe sig udkommet, men det sættes også i relation til andre grupper af besiddelsesløse (tiggere, vagabonder, banditer) og til det organiserede samfunds reaktioner. Guttons hovedsynspunkt er, at den væsentlige årsag til pauperismen, som socialt og begrebsmæssigt røber stor uforanderlighed over hele perioden, ligger i Europas økonomiske og sociale struktur, de regionalt afgrænsede, økonomiske enheder, i de hyppige subsistenskriser og i den snævre beskæftigelsesmargin, som medførte permanent underbeskæftigelse. Særligt frugtbart er det vel for sammenhængen, at fattigdommens vækst sættes i forbindelse med 1500-tallets stærke befolkningsvækst (foreløbig dog som en arbejdshypotese). Materialeafgrænsningen er nok for snævert fransk og sydeuropæisk, men forf.s analyser og synspunkter er dog så principielt betydningsfulde, at de også fortjener opmærksomhed på vore breddegrader.

E. Ladewig Petersen

The intellectual revolution of the seventeenth century. Past and Present Series. Edited by Charles Webster. Routledge and Kegan Paul, London and Boston. 445 s. £ 5.95.

Dette bind af Past and Present serien indeholder en række debatterende artikler af amerikanske og britiske idéhistorikere om idéhistoriske emner fra 1600-tallets England. Fire artikler af C. B. Macpherson (Torontos universitet) og John F. H. New (Waterloos universitet) drejer sig om fortolkningen af den engelske politiske filosof *James Harringtons* teorier. Denne der under Cromwell havde udgivet sit hovedværk 'The Commonwealth of Oceana' (1656), kom ind på tanker, der især foregreb den senere fysiokratisme. Han har senere været genstand for grundig behandling af britiske åndshistorikere. Problemet i denne debat er nærmest om hans værk skal opfattes som en utopi, eller om det var en ikklædning af realistiske forslag, og som sådan skulle indgå i samtidens politiske bestræbelser.

En anden artikelrække af Roger Howell (Bowdoin College), David Brewster (Falls Church, Virginia), G. E. Aylmer (Yorks universitet) diskuterer det politiske program hos de forskellige retninger af *the levellers*, en religiøs-politisk sekt på Cromwells tid, hvor Cromwell forfulgte de mest radikale som statsfarlige. – Der findes i værket også aftryk og omtale af hidtil ukendte skrifter fra samme periode af G. E. Aylmer, Keith Thomas (Oxford) og J. A. W. Gunn (Kingston).

Den engelske fysiolog og opdager af blodets kredsløb *William Harvey* havde ligesom andre store videnskabsmænd på den tid en almindelig metafysisk, religiøs og politisk indstilling som baggrund for sin videnskabelige tænkning, og den diskuteres af Gweneth Whitteridge (Oxford), Christopher Hill (Oxford).

Max Webers gamle sociologiske, historiske og idéhistoriske problem om *forholdet mellem calvinisme (puritanisme), kapitalisme og den videnskabelige revolution* diskuteres i en halv snes artikler af H. F. Kearney (Edinburgh), Theodore K. Rabb (Princeton universitet), Barbara J. Shapiro (Wheaton College, Norton Mass), Lotte Mulligan (La Trobe universitet, Victoria) og Margaret Espinasse (Hull), som analyserer problemet på grundlag af teologer og videnskabsmænd fra Cromwells og restaurationstidens England. – Endelig er der fire artikler af Charles Webster, Bernard Capp (Warwicks universitet) og William Lamont (Sussex universitet) om *millenarianismen*, tanken om tusindårsriget, der ifølge Johannes Åbenbaring skulle være et led i de tildragelser, der knytter sig til Kristi genkomst. Artiklerne viser klart, hvilken overordentlig betydning denne idé havde for den religiøse og politiske debat i denne periode.

De forskellige debatter i dette værk er uomgængelige for dem, der vil trænge ind i engelsk historie i 1600-tallet, og på grund af de mange litteraturhenvisninger i noterne er det muligt at trænge dybere ind i de engelske idéhistoriske problemstillinger, som disse debatter er udløbere af. Disse idéhistoriske analyser er også af betydning som en baggrund for de mere kendte skikkelser i engelsk idéhistorie, og de er af betydning for mere brede studier af vesteuropæisk åndshistorie.

Svend Erik Stybe

D. M. Loades: Politics and the Nation 1450–1660. Obedience, Resistance and Public Order. The Harvester Press and Fontana, Brighton, 1974. 484 s. £ 5.00.

Engelske forlæggere kappes i disse år om at sende nye flerbinds englandshistorier ud på et tilsyneladende umætteligt marked. Med det foreliggende arbejde af dr. D. M. Loades, *senior lecturer* ved Durham University, går også The Harvester Press ind i denne kappestrid. Dr. Loades' værk er første bind i en nystartet serie, *The Fontana Library of English History*, der redigeres af G. R. Elton. Seriens erklærede målsætning er »to reinterpret familiar and unfamiliar aspects of English history« – en ikke ualmindelig målsætning for disse serier – det er derfor i dette lys, bogen skal vurderes.

Det typografiske udstyr er nydeligt, og fremstillingen er skrevet i et letflydende og sobert sprog. Oversigten lettes betydeligt ved, at hvert hovedafsnit indledes med et kort resumé af afsnittets tese. Der er dog sket en meningsforstyrrende ombytning af teksten på side 275–77: side 275 skal ombyttes med side 277.

Dr. Loades har på forhånd begrænset sit tema til kun at omfatte »the relationship between the Crown and the 'political nation', and other factors are taken into account mainly as they affected that relationship« (s. 18). Dermed har han udelukket f. eks. sociale, økonomiske og udenrigspolitiske forhold fra at spille en rolle i fortolkningen, og dermed har han entydigt lagt sig fast på »the liberal/constitutional view« (Lawrence Stone's udtryk), der først og fremmest repræsenteres af professor Elton. Den nytolkning, man kan vente at finde, rækker derfor ikke ud over disse rammer.

Bogens hovedanliggende er en nyfortolkning af tudorperioden, og hovedtesen er kort, at tudorerne kongemagt var stærk og stabil, dels fordi de omhyggeligt respekterede den middelalderlige konception om »good lordship«, hvortil de føjede et nyt element, »the royal supremacy«, dels fordi de ligeså omhyggeligt undgik en præcis definition af grænserne for det kongelige prerogativ og dermed af magtdivisionen mellem kronen og »the political nation«. Da stuarterne forsøgte dette, brød det gamle system sammen i den engelske revolution.

Det forekommer unægtelig overdrevet at kalde dette for en nyfortolkning, for den